

SỰ XUẤT HIỆN CỦA THIẾU SON TRONG HOẠT ĐỘNG PHÊ BÌNH VĂN HỌC VIỆT NAM HIỆN ĐẠI

Nông Thị Trang*

Khoa ĐTGV Tiểu học - Trường DHSư phạm - ĐH Thái Nguyên

TÓM TẮT

Trong lịch sử văn chương hiện đại Việt Nam những năm đầu thế kỉ XX đến năm 1945, Thiếu Sơn xuất hiện với tư cách một nhà văn học sử, nhà xã hội học, nhà tiểu thuyết có sở học rộng ,biết nhiều. Song có lẽ đóng góp đáng kể nhất của ông thời kì ấy là với tư cách của một nhà lý luận phê bình văn học. Còn tất cả những cái gọi là "nhà" kia đều có vai trò không nhỏ trong việc hình thành ở ông một nhà phê bình thực sự, có tư tưởng cấp tiến, có cái nhìn khoa học trên nền tảng tinh thần dân tộc, dân chủ sâu sắc.

Từ khoá: *Phê bình văn học, lý luận phê bình, nghệ thuật, nhân vật, văn học hiện đại*

Thiếu Sơn bắt đầu bước vào làng phê bình năm 1931 với khá nhiều bài phê bình văn học in trên các tờ " *Phụ nữ tân văn*", " *Nam phong tạp chí*". Trên báo Phụ nữ tân văn số 94 ra ngày 6/8/1931, Thiếu Sơn đã cho ra mắt bài phê bình đầu tiên của mình, đó là bài phê bình ông Phan Khôi. Đến ngày 13/8/1931 cũng trên báo " *Phụ nữ tân văn*" số 95. ông lại có bài phê bình Tản Đà- Nguyễn Khắc Hiếu. Trong bài viết này có những đoạn ngòi bút phê bình của Thiếu Sơn tỏ ra rất sắc. Ví dụ đoạn: "*Cũng như ông Phan Khôi, ông Nguyễn Khắc Hiếu ở về phía nhà Nho. Mà đây là nhà Nho đặc, nhà Nho thâm thúy, nhà Nho sùng ông Khổng, ông Mạnh, nhà Nho không hay sài đến "lý luận học" và cũng ít nói đến "mâu thuẫn thuyết" như ông Phan*" [1]... Hay "*Tản Đà tiên sinh là một nhà thi sĩ, ông đã có cái khí tiết thanh cao, lại có tâm hồn lãng mạn. Ông đã có cái tính tình đa cảm lại có cây viết nên thơ*"[1]. Rõ ràng, ngay từ những bài phê bình đầu tiên, Thiếu Sơn đã chứng tỏ được bản lĩnh của mình. Mặc dù mới bước vào làng, song ngòi bút phê bình của Thiếu Sơn tỏ ra khá sắc sảo. Ông khen, chê rõ ràng và luôn xuất phát từ những đóng góp mới mẻ của tác phẩm mà khẳng định giá trị đích thực của văn chương.

Năm 1933, Thiếu Sơn cho ra đời cuốn sách "**Phê bình và cáo luận**". Với cuốn sách này

Thiếu Sơn được nhiều người trong giới phê bình văn học biết đến và ông xứng đáng được coi là nhà phê bình văn học đầu tiên ở Việt Nam hiểu theo đúng nghĩa hiện đại. Qua tác phẩm này người ta nhận thấy: "*Thiếu Sơn là nhà phê bình thực sự có tư tưởng cấp tiến, có cái nhìn khoa học trên nền tảng tinh thần dân tộc, dân chủ sâu sắc*"[3]. "**Phê bình và cáo luận**" được đánh giá là cuốn sách phê bình đúng nghĩa của nó. Với cuốn sách này, lần đầu tiên phê bình văn học với tư cách là một bộ môn văn học mang tính xã hội đặc thù đã khẳng định một cách chắc chắn sự có mặt của mình trong đời sống văn học nước nhà.

Từ quan niệm một đất nước muốn có một nền văn học phát triển thì phải có hoạt động phê bình, phải có những người làm phê bình chuyên nghiệp, Thiếu Sơn là một trong những người đầu tiên đưa ra chủ trương xây dựng đội ngũ những người làm phê bình chuyên nghiệp ở Việt Nam. Để biến chủ trương này thành hiện thực, bản thân Thiếu Sơn đã rất tích cực tiến hành công việc của người làm phê bình có trình độ chuyên môn cao. Bằng lối phê bình mới ảnh hưởng của phê bình phương Tây (đặc biệt là của Pháp), Thiếu Sơn đã viết rất nhiều bài phê bình sách, phê bình nhân vật... đăng thường xuyên trên báo chí thời kì đầu thế kỷ. Tên tuổi của ông đã trở nên quen thuộc trong làng văn, làng báo Việt Nam những năm đầu thế kỷ XX. Ngoài ra, Thiếu Sơn còn là một trong những người rất tích cực tham gia tranh luận các vấn đề văn học.

* Tel: 0915208007

Thông qua những cuộc tranh luận này tên tuổi cũng như tài năng của Thiều Sơn được nhiều người biết đến và ghi nhận. Trong những năm từ 1935-1939, trên văn đàn nổi lên một cuộc tranh luận dai dẳng giữa hai phái: "*Nghệ thuật vị nghệ thuật*" với "*Nghệ thuật vị nhân sinh*". ở cuộc tranh luận này, Thiều Sơn, Hoài Thanh, Phan Khôi là những chủ soái mà đương thời người ta gọi là trường phái "*Nghệ thuật vị nghệ thuật*". Bởi theo các ông "*Văn chương trước hết phải là văn chương đã*" và người nào muốn sống với văn chương, trước hết phải là "*người biết giải phóng cho linh hồn, phải thoát ly được với hết thảy những thành kiến về luân lý xã hội, về chính trị, về tôn giáo và chỉ biết có nghệ thuật mà thôi*". Từ quan niệm đó mà các tác giả này thường tập chung ngòi bút của mình vào việc khám phá, phát hiện những vẻ đẹp, những cá tính sáng tạo độc đáo trên phương diện nghệ thuật của tác phẩm văn chương.

Trong khi đó những người theo trường phái nghệ thuật vị nhân sinh mà Hải Triều, Đặng Thai Mai là chủ soái lại chủ trương văn học phải có "*nội dung xã hội*" và một tác phẩm văn chương có giá trị tất yếu phải là một tác phẩm có "*nội dung xã hội*". Cái nội dung xã hội ấy theo họ là cái xã hội của nhân dân lao động bị áp bức bóc lột, xã hội mang nội dung giai cấp và đấu tranh giai cấp. Những người theo trường phái nghệ thuật vị nhân sinh rất đề cao thứ văn chương "*tả chân xã hội*" còn mọi thứ văn chương nghệ thuật khác với họ hoặc là không có hoặc là có rất ít giá trị, bởi nó không liên quan đến vấn đề nhân sinh.

Vậy là hai quan điểm khác nhau này đã dẫn đến một cuộc tranh luận quyết liệt đi vào lịch sử văn học giai đoạn 1930- 1945. Thiều Sơn lúc đó đã kiên quyết bảo vệ quan điểm nghệ thuật của mình. Ông phát biểu "*văn chương chỉ có một chủ nghĩa là phô bày cái đẹp*". Thiều Sơn cũng lên tiếng phản đối thứ văn chương tả chân thô thiển theo kiểu tự nhiên chủ nghĩa, dung tục của một số nhà văn thời đó. ông chủ trương "*văn tả thực phải tả được tất cả mặt xấu xa, mặt cao thượng lẫn tầm thường, cái tốt đẹp với cái xấu xa, cái trong trắng với cái đen tối u ám, bởi bản chất con*

người xưa nay vốn là ly kì phức tạp"[2]. Với chủ trương trên, chúng tôi nhận thấy Thiều Sơn là một nhà phê bình có quan điểm nghệ thuật tiến bộ hiện đại chứ ông không phải là người có quan điểm "*Nghệ thuật vị nghệ thuật*" thuần túy như ý kiến của một số nhà lý luận phê bình nghiên cứu trước và sau 1945 đánh giá, khẳng định.

Trong hoàn cảnh phê bình văn học hiện đại ở nước ta những năm từ 1900 đến 1930 còn đang phôi thai, vận động, hình thành (Phê bình mới chỉ xuất hiện ở những dạng bài lẻ tẻ in trên báo chí và phần lớn những bài phê bình chưa đủ sức tách ra khỏi thứ "văn học nghị luận" nói chung) thì sự xuất hiện của Thiều Sơn có ý nghĩa hết sức quan trọng. Ông chính là người đặt nền móng đầu tiên cho nền phê bình văn học Việt Nam hiện đại. Và cuốn sách "**Phê bình và cao luận**" của ông cũng là "*cuốn sách phê bình có tầm cỡ, đánh dấu sự phát triển với tốc độ mau lẹ của phê bình hiện đại Việt Nam những năm từ 1930 trở đi*". [3]

Cách mạng tháng Tám thành công, lịch sử đất nước bước sang một trang mới. Miền Bắc đã giành độc lập còn miền Nam vẫn chịu ách đô hộ của đế quốc Mỹ. Thiều Sơn lúc đó đã trực tiếp tham gia vào các hoạt động chính trị. Lúc ông hoạt động trên báo chí ở vùng tạm chiếm, lúc ông ra chiến khu tham gia chi hội văn nghệ Nam Bộ. Sau khi hiệp định Geneve về Việt Nam được kí kết, Thiều Sơn ở lại Sài Gòn làm nhiệm vụ "*Dùng ngòi bút làm đòn xoay chế độ*" chống lại đế quốc Mỹ. Thời gian này ông hay viết về các nhân vật, văn nhân cũng như chính khách một thời và qua đó nói lên quan niệm của mình về những anh hùng thời đại. Kính trọng các bậc trưởng lão nhưng Thiều Sơn còn dám nhìn thẳng vào những được mất của họ. Chẳng hạn khi viết về cụ Phan Sào Nam (Phan Bội Châu) như sau: "*Cụ là một nhà Nho, cụ thiếu rất nhiều kinh nghiệm nhưng cụ đã dám làm những việc người khác không dám làm... Cụ còn hơn người là cụ biết tự phê để phân tích và cụ đã nói ra tất cả những khuyết điểm của cụ cho chúng ta học tập để lần hồi đi tới chỗ thành công*...[2]. Hay về cụ Huỳnh Thúc Kháng ông viết: "*Cụ rất lịch sự trong phép xã giao*

nhưng không nhân nhượng khi phải giữ vững lập trường... Cụ nghiệm khắc với nhiều người, gặt gao với nhiều hạng tịch đằm vong tổ và nhất định không thêm tiếp những hạng người đó...[2]. Viết như thế, Thiệu Sơn đã tự đúc rút cho mình những bài học đối nhân xử thế và hành đạo trên cương vị một chiến sĩ trong lòng địch. Đây cũng chính là bài học mà những kẻ hậu sinh trên trường bút cần noi theo.

Vẫn là cái thiên hướng phê bình nhân vật có từ tác phẩm đầu tay "Phê bình và cáo luận", có điều khác là trước kia các nhân vật mà Thiệu Sơn phê bình thường là các nhà văn, nhà thơ thì sau cách mạng tháng Tám, Thiệu Sơn quan tâm đến nhiều người thuộc nhiều lĩnh vực khác nhau. Đó là những ông tướng, ông thầy thuốc, ông giáo sư, mấy ông quan lớn... Phía bên "kia" có cao uỷ Bollaet, cố Bazin, thiếu tướng Nguyễn Văn Xuân... Tất cả đều được Thiệu Sơn điểm danh vào sáng tác của mình dưới dạng các bài học. Ví dụ bài học Huỳnh Thúc Kháng, bài học Huỳnh Văn Nghệ, bài học Phan Sào Nam, bài học Hồ Chí Minh....

Ngoài ra cũng thời gian này, ông còn viết nhiều bài phê bình khác đăng trên các báo "**Đại đoàn kết**", "**Sài Gòn giải phóng**"... như bài: "**Lại phê bình ông Trần Văn Hương**", bài "**Nhân trị hay pháp trị**", "**Sống với nghệ văn**", bài "**Tổng Ngô một điển hình**"... Bút danh của Thiệu Sơn đã là một thương hiệu của chính nghĩa trên những tờ báo lừng lẫy một thời ở Sài Gòn. Tư cách nhân sĩ của ông đã lôi kéo được ủng hộ của nhiều văn nghệ sĩ và tri thức yêu nước thương nòi, ghét ách ngoại bang đô hộ cùng chống lại đế quốc.

Đọc các bài phê bình của Thiệu Sơn giai đoạn sau cách mạng Tháng Tám chúng ta thấy tinh thần bao trùm trong đó vẫn là tinh thần dân tộc. Trong bài "**Nhân bản hay không tương**", Thiệu Sơn đã thẳng thắn bày tính sự không đồng tình của mình với thượng toạ Nhất Hạnh khi ông này đã ghép chủ nghĩa nhân bản với chủ nghĩa xã hội. Thiệu Sơn cho rằng: *Nhân bản chủ nghĩa chủ trương phát huy tình người để san bằng những ngăn cách, những chênh lệch giữa các giai tầng trong xã hội. Còn chủ nghĩa xã hội là một chủ nghĩa cách mạng*

muốn sắp xếp lại cho công bằng những cơ cấu xã hội bất công và bóc lột. Vì thế không thể ghép hai thứ này với nhau được. Kết thúc bài viết này, Thiệu Sơn đã đưa ra một chân lý: " Con người ta trước khi biết lựa chọn và đi theo một tôn giáo nào đều phải sống bằng cơm cha, sữa mẹ và tức là sống trong lòng dân tộc. Do đó, dân tộc phải ở trên hết. Nghĩ tới dân tộc, tìm hiểu dân tộc với nhu cầu và khả năng của nó mới có thể phục vụ cho nó đắc lực hữu hiệu"[2]. Hay trong bài "**Ông Phan Khôi với nhân văn chủ nghĩa**", từ việc phân tích và chỉ ra những ưu điểm, nhược điểm trong tư tưởng của Phan Khôi, Thiệu Sơn khẳng định: "*Nhân văn không phải chỉ là tiếng nói của ông hay của những người cùng nhóm ông. Nhân văn là tiếng nói với văn hoá nhân loại kết tinh trong con người Phan Khôi. Ông chết đi, Nhân văn chủ nghĩa mất một người công bộc và dân tộc Việt Nam mất một bậc anh tài*"[2]. Rõ ràng tinh thần dân tộc là một yếu tố không thể thiếu trong các sáng tác của Thiệu Sơn. và cùng với sự thay đổi không ngừng của lịch sử thì tinh thần dân tộc ấy ngày càng được Thiệu Sơn thể hiện một cách rõ nét trong các bài phê bình của mình.

KẾT LUẬN

Nói đến hoạt động phê bình văn học hiện đại Việt Nam, chúng ta không thể không nhắc đến Thiệu Sơn - Người đã có những đóng góp tích cực vào sự hình thành và phát triển của bộ môn văn học mang tính xã hội đặc thù này. Với hàng loạt bài phê bình văn học in trên báo chí đương thời và đặc biệt với tác phẩm "**Phê bình và cáo luận**" do *Văn học Tùng Thư* in năm 1933, Thiệu Sơn xứng đáng là một trong những người đã đặt viên gạch đầu tiên xây dựng nên nền phê bình văn học hiện đại Việt Nam.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. Lê Quang Hưng (Sưu tầm 2000), *Phê bình và cáo luận*, Nxb Văn hoá thông tin Hà Nội.
- [2]. Lê Quang Hưng (Sưu tầm 2003), *Thiệu Sơn toàn tập*,(2 tập), Nxb Văn học.
- [3]. Trần Mạnh Tiến (2001), *Lý luận phê bình văn học Việt Nam đầu thế kỷ XX*, Nxb Giáo dục

SUMMARY

THE PRESENCE OF THIEU SON IN THE OPERATION OF LITERARY CRITICISM MODERN VIET NAM**Nong Thi Trang****College of Education - ThaiNguyen University*

Refers to literary criticism modern Vietnamese, we can not forget Thieu Son - Who have contributed positively to the formation and development of the subject literature brought this peculiarity. Elephant series of articles in the press at the time, Thieu Son a worthy of the first people to build criticism modern Viet Nam.

Keywords: *literary criticism, critic, art, character, modern literature*

* *Tel: 0915208007*